-1095-

ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ

ΤΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΝΑ

Ἀποθανόντος ἐν Πειραιεῖ τῇ 29 Σεπτεμβρίου

Καὶ κηδευθέντος ἐν Ἀργοστολίῳ

Τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1896.

ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ
1927

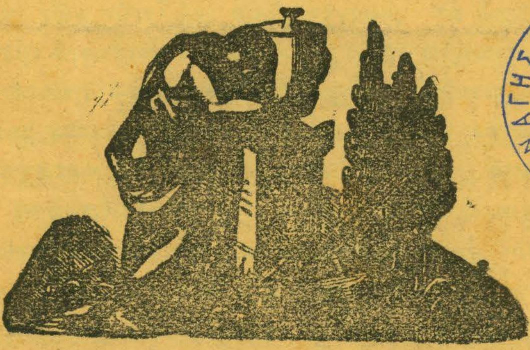

ΕΝ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΩ:
Τύποις ΠΡΟΟΔΟΥ
1896.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΥΠΟ

Ν. ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ.

Τοῦ θανάτου τὸ δρέπανον διῆλθε πανταχόθεν εἰς τὰ πέριξ ἡμῶν καὶ ἰδοὺ! οἱ ὄρθιοι ἔπεσον καὶ οὐδεὶς, οὐδεὶς πλέον ὑπάρχει ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τὸ ὕψος τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος.

Πάντες ὅσοι ἐγνώριζον νὰ θέτωσι τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑπεράνω τῶν χυδαίων παθῶν καὶ τῶν εὐτελῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα προκαλοῦσι τὴν ἄγρυπνον καὶ ἀποκλειστικὴν μέριμναν τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν, πάντες ὅσοι ἐγνώριζον νὰ θυσιάζωνται ὑπὲρ τῆς ἰδέας καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, νὰ μάχωνται μέχρις ἐσχάτων πρὸς τὴν βίαν καὶ τὴν ἰσχύν, ὅταν εὕρισκον αὐτὴν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον, νὰ περιφρονῶσι τὸν τύραννον, νὰ ὑπερασπίζωνται τὸν ἀσθενῆ, ὅσοι ἦσαν ἀνώτεροι τῶν πειρασμῶν, ἰσχυρότεροι τῶν προλήψεων καὶ τῶν ὑλικῶν ὀρέξεων τῆς ζωῆς, πάντες οὗτοι ἀπῆλθον ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν. Ἐκ τῶν τελευταίων ἔπεσεν ὁ Παναγιώτης Πανᾶς, ὁ ἀκάματος ἀθλητὴς τῆς ἰδέας, ὁ ἐκλεκτὸς καὶ ἀπτόητος τοῦ λόγου ἀγωνιστής· ὅστις καίπερ θαλλερὸς καὶ ἀκμάζων ἀκόμη ἐφαίνετο τελευταῖον μεταξὺ ἡμῶν ὡς πανάρχαιός τις ἄνθρωπος, ὅστις

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ἀπώλεσε τὰ ἴχνη τῆς φυλῆς καὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ζητεῖ εἰς μάτην ν' ἀνεύρῃ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔνστικτα τῶν ὁμοφύλων του.

Ὁ Πανᾶς ἐγεννήθη πτωχός, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ λαὸς τῆς Ἑπτανήσου εἶχε τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντός του ὑπὸ τὸ μηδὲν τῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' οὔτε ἡ πτωχεία τῆς θέσεώς του, οὔτε ἡ σκιὰ τοῦ ζυγοῦ ἠδυνήθησαν ν' ἀποκρύψωσιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον παιδιόθεν τὸν ἐκάλεσε φύσις ὀργῶσα πρὸς τὴν παιδείαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀρετήν, φύσις ἐκλεκτὴ καὶ ὑπερήφανος· καὶ ὅταν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ἠκούσθη ὁ ἦχος τῆς ἐθνικῆς σάλπιγγος ὁ Πανᾶς, καίτοι νεώτατος, ἔδραμεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος μάθησιν ἀρτίαν, τόλμην ἔκτακτον, αἰσθήματα εὐγενῆ καὶ χαρακτῆρα ἀκέραιον καὶ ἀδαμάντινον.

Ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπλήρωσεν ἅπαντας τοὺς πόθους αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀκούραστος ἀγωνιστὴς ἐξηκολούθησε τὴν πάλην ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ καὶ μετὰ τὸ γεγονὸς τῆς ἑνώσεως. Μετὰ τὸν ξένον ἐχθρὸν ἐκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν ἐντόπιον, καὶ ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ αὐτοῦ ὁ πιστὸς καὶ ἀμόλυντος στρατιώτης ἐνόμισεν ὅτι τὰ ἄριστα ἐφόδιά του καὶ τὰ στίλβοντα ὅπλα του ἠδύναντο νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὰς προλήψεις τῶν ἀνθρώπων, νὰ ὑποτάξωσι τὰ πάθη αὐτῶν, νὰ χαλινώσωσι τὰ κατ' ἰδίαν συμφέροντα καὶ νὰ φέρωσιν εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν πολιτῶν τὴν βασιλείαν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ὀρθοῦ. Ἀλλ' ὁ θόρυβος τῆς θριαμβευούσης συναλλαγῆς ἔπνιξεν ἐξ ἀρχῆς

τὴν φωνήν του καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Πανᾶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δημοσιογραφικῶν ἀλεκτόρων τῆς πρωτευούσης ἐθεωρήθησαν ὡς ἀγῶνες ἀνθρώπου ζητοῦντος νὰ μεταβάλῃ τὰ ἀμετάβλητα.

Πολλοὶ ἐκλαμβάνουσι τὴν προσπάθειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πανᾶς ἀφιέρωσε τὸν λιτότατον καὶ μετριόφρονα βίον του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμεινε πιστὸς μέχρις ἐσχάτων, ὡς χίμαιραν ἐξαντλοῦσαν ἐπὶ ματαίῳ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ὁρμὰς τοῦ θνητοῦ. Ἴσως ἔχουσι δίκαιον! Ἡ κατάστασις τῆς πατρίδος ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον εἶναι ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῶν. Ὅπου ὑψοῦται τὸ πάθος, ἡ ἰδέα κρημνίζεται· ὅπου βασιλεύει ἡ πρόληψις, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι σκιαί. Ἀλλ' αἱ σκιαὶ αὗται εἶναι πολύτιμοι καὶ τὸ κράτος αὐτῶν θὰ ἦναι πάντοτε πανίσχυρον ἐπὶ τῶν ὀλίγων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, καὶ τὸ θέαμα τῶν σκιῶν τούτων θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐμπνέῃ εἰς πᾶσαν εὐγενῆ ψυχήν, εἰς πᾶσαν φύσιν ὑπερήφανον, τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῶν πολλῶν, οἵτινες ἐν τῇ ἀμαθείᾳ αὐτῶν θεωροῦσιν ἀκόμη τὰς μεταβολὰς τὰς ἐπερχομένας ἑκάστοτε εἰς τὴν κατάστασίν των ὡς ἔργα δυνάμεως ἀνεξαρτήτου τῶν ἀνθρωπίνων νόμων καὶ προσπαθειῶν.

Ἡ σκιὰ τῆς ἀληθείας, τῆς ἐλευθερίας τὸ εἴδωλον, ὑπῆρξε πάντοτε τὸ λαμπρότερον θέλγητρον τῆς ζωῆς τοῦ Πανᾶ, ὅστις ἀπέθανεν ἐν τῷ ἀγῶνι μὲ τὴν πεποίθησίν του ἀναλλοίωτον εἰς τὴν ψυχὴν καὶ μὲ τὰ ὅπλα του ἀνὰ χεῖρας.

Ἡ μνήμη τοῦ Παναγιώτου Πανᾶ ἔστω αἰωνία.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Α. Ν. ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΥ.

Ἀλγεινὸν ἐκπληρῶν ἀδελφικῆς φιλίας καθῆκον ἔρχομαι νὰ σοὶ ἀποτείνω, ἀγαπητὲ καὶ πολύκλαυστε Παναγιώτη, τὸ ὕστατον χαῖρε! Οἷος ὑπῆρξεν ὁ βίος σου τοιοῦτος καὶ ὁ θάνατός σου. Ἔχων μεγάλα ἐφόδια δι' ὧν ἠδύνασο νὰ διαπρέψῃς ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἔζησας ἐν ἀφανείᾳ καὶ στερήσει καὶ ἀπέθανες ἐν μέσῳ ὀλίγων ἀλλὰ θερμῶν φίλων σου, μὴ τυχὼν ἄλλων τιμῶν εἰμὴ τὰ δάκρυα τῶν φίλων καὶ συμπολιτῶν σου. Καὶ ὅμως αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαι σου ὑπῆρξαν μεγάλαι. Πεπροικισμένος δι' εὐρείας μαθήσεως καὶ σπανίας νοημοσύνης, ὑπηρέτησας τὴν πατρίδα διὰ τοῦ νευρώδους καλάμου σου ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, ἐκ τῶν ὀργάνων τῆς ὁποίας παρουσιάζονται ἤδη εἰς τὴν μνήμην μου αἱ ὑπὸ σοῦ συντασσόμεναι ἐφημερίδες: **Κεραυνός**, **Σφῆκα**, **Ἀλήθεια**, **Ἐργάτης**, **Ἐξέγερσις** καὶ ἡ τέως ἐνταῦθα ἐκδιδομένη **Ἔγερσις**,—ἐκτὸς ἄλλων ἐν Ἀθήναις εἰς τὰς ὁποίας παρεῖχες τὴν συνεργασίαν σου,—ὅπου πάντοτε διέλαμπεν ἡ εἰλικρίνεια τῶν φρονημάτων καὶ τὸ σθεναρὸν τῆς ἐκφράσεως. Ἐμφορούμενος ὑπὸ τῶν ἀθανάτων δημο-[illegible]ικῶν ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι ἐκλέϊσαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, [illegible] ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῶν ὁποίων ἠγωνίζεσο, ἐφρόνεις δι[illegible] ὅτι ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀπομάκρυνσις εἶναι ἡ κυ-

ρία αἰτία τῆς σημερινῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κακοδαιμονίας, εἰς τὸν λαὸν δὲ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἀφωσιωμένος ᾗ μετὰ πάθους παλαίων ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐστηλίτευσας πᾶσαν παρανομίαν, πᾶσαν ἀδικίαν, πᾶν εἰς βάρος αὐτοῦ προνόμιον. Καὶ ὅμως, τοιοῦτος ὢν καὶ τοιαῦτα φέρων ἐφόδια, ἔζησας καὶ ἀπέθανες πένης, εἰργάσθης δὲ εἰς τὴν ζωήν σου ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ εἰς ἁπλῆν ἀκόμη γραφικὴν ἐργασίαν πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν, μηδέποτε καμφθεὶς οὐδὲ ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς συνειδήσεώς σου. Εἰλικρινής, σταθερός, θαρραλέος εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀρχῶν σου, μὴ ὑπολογίσας ποτὲ κατὰ τὴν κοινωφελῆ ἐργασίαν σου καὶ θυσίας καὶ θλίψεις, ἔλαβες τὸν θάνατον ὃν ἐπεζήτησας, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν ἐταλανίσθης ἐν μέσῳ πικριῶν καὶ ἀπογοητεύσεως, παρισταμένου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου σκοτεινοῦ καὶ ἀπέλπιδος τοῦ μέλλοντος. Ὁ θάνατός σου, ἀγαπητὲ φίλε, δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς μόνον βαρὺ πένθος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν πατρίδα, στερουμένην πολυτίμου τέκνου καὶ πιστοῦ αὐτῆς στρατιώτου.

Τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀποχαιρετισμὸν δέχθητε πολυπαθῆ φίλε, ὡς ἔνδειξιν τῆς πλημμυρούσης τὴν ψυχὴν ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν φίλων σου θλίψεως διὰ τὴν στέρησίν σου.

Ἄς ἦναι τὸ χῶμα τοῦ τάφου σου ἐλαφρὸν καὶ ἡ μνήμη σου αἰωνία!

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
1927
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
Α1.Σ2.Φ12.0003

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ